

1

Wat volgt is, naar mijn beste kunnen, een waarheidsgetrouwe beschrijving van mijn rol in de Britse misleidingsoperatie met de codenaam Windfall, die eind jaren vijftig en begin jaren zestig tegen de Oost-Duitse Inlichtingendienst (Stasi) op touw werd gezet, en resulteerde in de dood van de beste Britse geheim agent met wie ik ooit heb samengewerkt en van de onschuldige vrouw voor wie hij zijn leven gaf.

Een professionele geheim agent is net zomin immuun voor menselijke gevoelens als de rest van het mensdom. Wat voor hem telt is de mate waarin hij in staat is die te onderdrukken, of dat nu in het heden is of, zoals in mijn geval, vijftig jaar na dato. Tot enkele maanden geleden was ik me, als ik 's nachts op de afgelegen boerderij in Bretagne waar ik woon in bed lag en luisterde naar het geloei van het vee en het gekibbel van de kippen, geducht aan het verzetten tegen de verwijtende stemmen die van tijd tot tijd probeerden mijn slaap te verstoren. Ik was té jong, bracht ik ertegen in, ik was té argeloos, té naïef, té ondergeschikt. Als je zondebokken zoekt, zei ik tegen hen, ga

dan naar de grootmeesters van de misleiding, George Smiley, en zijn baas, Control. Het was hun subtiële doortraptheid, benadrukte ik, het was hun sluwe, analytische geest, niet de mijne, die het succes en het leed dat Windfall heet heeft voortgebracht. Pas nu, nu ik door de Dienst waaraan ik de beste jaren van mijn leven heb gewijd, ter verantwoording ben geroepen, word ik op mijn oude dag tot mijn verbijstering gedwongen, koste wat het kost, de lichtzijden en de schaduwkanten van mijn betrokkenheid bij die zaak uit de doeken te doen.

Hoe het kwam dat ik überhaupt werd gerekruteerd door de Geheime Inlichtingendienst – het ‘Circus’ zoals wij Jonge Wilden het noemden in die zogenaamd gouden jaren, toen we niet waren ingekwartierd in een groteske vesting aan de Theems, maar in een bombastisch victoriaans, rood bakstenen gevaarte, in de bocht van Cambridge Circus – blijft voor mij een even groot raadsel als de omstandigheden waaronder ik werd geboren; des te meer daar die twee gebeurtenissen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Mijn vader, die ik me nog maar nauwelijks kan herinneren, was volgens mijn moeder de lanterfantende zoon van een rijke Engels-Franse familie uit het Engelse binnenland, een gulle hedonist met een snel verdampend erfdeel en een onvoorwaardelijke liefde voor Frankrijk. In de zomer van 1930 verbleef hij in het kuuroord Saint Malo aan de noordkust van Bretagne, waar hij de casino’s en de *maisons closes* frequenteerde en grosso modo de show stal. Mijn moeder, enige telg van een vele generaties tellend geslacht van Bretonse boeren, toentertijd twintig jaar, bevond zich toevallig ook in de stad, om als bruidsmisje op te treden bij de bruiloft van de dochter van een rijke veehandelaar. Dat beweerde ze tenminste. Maar zij is de enige bron en was heel goed in staat de werkelijkheid een beetje mooier te maken als de feiten haar in de weg zaten, en het zou me in het geheel niet verbazen als ze met minder rechtshapen motieven naar de stad was gekomen.

Na de plechtigheid liet ze, als we haar verhaal mogen geloven,

samen met nog een bruidsmisje, allebei gesterkt door een paar glazen champagne, de receptie voor wat die was en maakte, nog steeds opgedoft en wel, een avondwandeling over de drukbevolkte boulevard, waar mijn vader ook al flanerend op rooftocht was. Mijn moeder was aantrekkelijk en wispelturig, haar vriendin was dat niet. Er volgde een stormachtige romance. Over de snelheid ervan was mijn moeder begrijpelijkerwijs terughoudend. Haastig werd een tweede huwelijk georganiseerd. Ik werd daaruit geboren. Mijn vader was, zo schijnt het, van nature geen solide huwelijksmateriaal, en zelfs in de eerste jaren van de echt was hij er vaker niet dan wel.

Maar nu krijgt het verhaal een heroïsche wending. Zoals wij weten verandert oorlog alles, en in een mum van tijd had hij mijn vader veranderd. Hij was nog maar net uitgebroken of mijn vader bonsde al op de deur van het Britse ministerie van Oorlog om zijn diensten aan te bieden aan iedereen die hem wilde hebben. Zijn missie was, volgens mijn moeder, in zijn een-tje Frankrijk redden. Als het mede was om aan de knellende gezinsverantwoordelijkheden te ontsnappen, dan is dat een gotspe die ik nooit in aanwezigheid van mijn moeder mocht uiten. De Britten beschikten over een kort tevoren, door Winston Churchill persoonlijk aangesteld Hoofd Speciale Operaties, dat met de fameuze taak werd belast 'Europa in vuur en vlam te zetten'. In de kuststeden van zuidwest Bretagne krioelde het van de Duitse onderzeeërs en in ons eigen stadje Lorient, een voormalige Franse marinebasis, krioelde het het hevigst. Mijn vader landde tot vijf keer toe met een parachute op de vlakten van Bretagne, sloot zich aan bij elke verzetsbeweging die hij kon vinden, droeg zijn steentje bij aan de chaos en werd op een gruwelijke wijze door de Gestapo in de gevangenis van Rennes ter dood gebracht, een toonbeeld van onzelfzuchtige toewijding nalatend waaraan geen zoon ooit nog zou kunnen tippen. Wat hij bovendien naliet was een misplaatst vertrouwen in het Britse schoolstelsel dat mij ongeacht zijn deerniswekkende prestaties, op zijn eigen particuliere kostschool tot hetzelfde lot veroordeelde.

De eerste jaren van mijn leven waren paradijselijk geweest. Mijn moeder kookte en kletste, mijn grootvader was streng maar goedmoedig, de boerderij floreerde. Thuis spraken we Bretons. Op de katholieke lagere school in ons dorp leerde een beeldschone jonge non die zes maanden als au pair had doorgebracht in Huddersfield me de grondbeginselen van de Engelse taal en, volgens nationaal decreet, Frans. In de schoolvakanties rende ik blootsvoets door de velden en over de klippen rond onze boerderij, oogstte ik boekweit voor de pannenkoekjes van mijn moeder, verzorgde ik een oude zeug die Fadette heette en speelde ik wilde spelletjes met de kinderen uit het dorp.

De toekomst zei me niets totdat ze toesloeg.

In Dover maakte een dikke dame die Murphy heette en een nicht van wijlen mijn vader was, mijn hand los uit die van mijn moeder en nam me mee naar haar huis in Ealing. Ik was acht jaar oud. Door het raam van de trein zag ik mijn eerste versperringsballonnen. Tijdens het avondeten beweerde meneer Murphy dat het binnen een paar maanden voorbij zou zijn en mevrouw Murphy zei van niet, en allebei spraken ze langzaam en herhaalden ze zichzelf opdat ik het kon verstaan. De volgende dag nam mevrouw Murphy me mee naar Selfridges en kocht een schooluniform voor me, waarbij ze de bonnetjes zorgvuldig bewaarde. De dag daarna stond ze op het perron van Paddington Station en hilde toen ik haar vaarwel zwaaide met mijn nieuwe schoolpetje.

Over mijn door mijn vader gewenste verengelsing valt weinig te vertellen. Het was oorlog. Scholen moesten genoegen nemen met wat er beschikbaar was. Ik heette geen Pierre meer maar Peter. Mijn gebrekkige Engels werd door mijn klasgenoten belachelijk gemaakt, het Bretonse accent in mijn Frans door mijn veelgeplaagde leraren. Ons dorpje Les Deux Eglises, zo werd mij welhaast terloops meegedeeld, zat tjokvol Duitsers. De brieven van mijn moeder kwamen, als ze al kwamen, aan in bruine enveloppen met Britse postzegels en Londense poststempels. Pas jaren later begon ik me voor te stellen door wiens

dappere handen die moesten zijn gegaan. Vakanties waren een was van jongenskampen en plaatsvervangende ouders. Roodstenen lagere scholen werden leigrijze middelbare kostscholen, maar het aanbod bleef onveranderd: dezelfde margarine, dezelfde zedenpreken over vaderlandsliefde en het Britse Rijk, hetzelfde lukrake geweld, dezelfde terloopse wreedheid en onbevredigde, ongerichte seksuele begeerte. Op een avond in het voorjaar van 1944, kort voor D-day, ontbood het schoolhoofd me in zijn werkkamer en vertelde me dat mijn vader in de strijd tegen de vijand was gesneuveld en dat ik trots op hem moest zijn. Om veiligheidsredenen kon er geen nadere verklaring worden verstrekt.

Ik was zestien toen ik, na afloop van een buitengewoon saai zomerkwartaal, als een half volgroeid Engels buitenbeentje terugkeerde naar het inmiddels weer in vrede gedompelde Bretagne. Mijn grootvader was gestorven. Een nieuwe metgezel die Monsieur Emile heette deelde mijn moeders bed. Ik moest niets hebben van Monsieur Emile. De ene helft van Fadette was aan de Duitsers gegeven, de andere helft aan het Verzet. Op de vlucht voor de tegenstrijdigheden van mijn kinderjaren en gevoed door een gevoel van verplichting jegens mijn vader verstopte ik me in een trein naar Marseille, telde een jaar op bij mijn leeftijd en probeerde dienst te nemen in het Franse vreemdelingenlegioen. Aan mijn donquichotachtige actie kwam al snel een einde toen het Legioen mij, bij wijze van zeldzame tegemoetkoming aan mijn moeders smeekbedes, op grond van het feit dat ik geen vreemdeling maar een Fransman was, terugstuurde in ballingschap, ditmaal in de Londense buitenwijk Shoreditch, waar de onwaarschijnlijke stiefbroer van mijn vader, Markus, een handelsfirma leidde die kostbare bontsoorten en tapijten importeerde uit de Sovjet-Unie – zij het dat hij die altijd Rusland noemde – en had aangeboden mij het vak te leren.

Oom Markus blijft het zoveelste onopgeloste raadsel in mijn leven. Tot op de dag van vandaag weet ik niet of zijn aanbod

van deze baan op de een of andere manier was ingegeven door mijn latere bazen. Toen ik hem vroeg hoe mijn vader om het leven was gekomen, schudde hij afkeurend zijn hoofd – niet vanwege mijn vader, maar omdat hij het zo'n botte vraag vond. Soms vraag ik me af of het mogelijk is om geheim te worden geboren, net zoals sommige mensen rijk, of lang of muzikaal worden geboren. Markus was niet gemeen, of streng of on aardig. Hij was gewoon geheim. Hij was Midden-Europees, hij heette Collins. Ik heb nooit geweten hoe hij voorheen heette. Hij sprak heel rap Engels met een accent, maar ik heb nooit geweten wat zijn moedertaal was. Hij noemde me Pierre. Hij had een vriendin die Dolly heette, die een hoedenwinkel dreef in Wapping en hem vrijdagmiddags voor de deur van het pakhuis kwam ophalen. Maar ik ben er nooit achter gekomen waar ze tijdens die weekends heen gingen, en of ze met elkaar of met andere mensen waren getrouwd. Dolly had een zekere Bernie in haar leven, maar ik heb nooit geweten of Bernie haar echtgenoot, haar zoon of haar broer was, want Dolly was ook heimelijk geboren.

En achteraf bekeken weet ik zelfs niet of de Collins Trans-Siberische Bont & Fraaie Tapijten Maatschappij een bonafide handelsfirma was, of een dekmantel opgezet met de bedoeling informatie te verzamelen. Later, toen ik erachter probeerde te komen, stuitte ik op een blinde muur. Ik wist dat oom Markus, elke keer wanneer hij zich voorbereidde op een bezoekje aan een handelsbeurs, of dat nu was in Kiev, Perm of Irkoetsk, veel beefde; en dat hij, als hij terugkwam, veel dronk. En dat in de dagen die voorafgingen aan de beurs een welbespraakte Engelsman die Jack heette langs kwam wippen, de secretaresses het hof maakte, zijn hoofd om de hoek van de sorteerkamer stak en riep: 'ha die Peter, alles kits?' – nooit Pierre – en vervolgens samen met Markus ergens uitgebreid ging lunchen. En na de lunch keerde Markus terug naar zijn kantoor en deed de deur achter zich op slot.

Jack beweerde een commissionair in kostbaar sabelbont te

zijn, maar ik weet nu dat hij in werkelijkheid handelde in informatie, want toen Markus aankondigde dat hij van zijn arts geen beurzen meer mocht doen, nodigde Jack mij in plaats van hem uit om mee te gaan lunchen, en hij nam me mee naar de Travellers Club in Pall Mall, en vroeg me of ik toch niet liever in het Legioen had gezeten, en of ik het ernstig meende met een van mijn vriendinnetjes, en waarom ik mijn kostschool was ontvlucht als je in aanmerking nam dat ik toch de captain van de boksploeg was geweest, en of ik ooit had overwogen iets nuttigs te doen voor mijn land, waarmee hij Engeland bedoelde, want als ik het gevoel had dat ik de oorlog vanwege mijn leeftijd was misgelopen, dan was dit mijn kans om dat goed te maken. Hij heeft mijn vader tijdens de lunch slechts één keer genoemd en dan nog zo terloops dat ik had kunnen denken dat het onderwerp net zo goed helemaal aan zijn geheugen kon zijn ontsnapt:

‘O, en wat betreft wijlen jouw diep bewonderde papa. Maar dit blijft strikt onder ons en ik heb het nooit gezegd. Kun je daarmee leven?’

‘Ja.’

‘Hij was een verrekt dappere kerel en hij heeft verrekte goed werk verzet voor zijn vaderland. Voor allebei zijn vaderlanden. Genoeg gezegd?’

‘Als u het zegt.’

‘Op hem dus.’

Op hem dus, beaamde ik en we brachten zwijgend een heildronk uit.

In een elegant landhuis in Hampshire gaven Jack en zijn collega Sandy, en een efficiënt meisje dat Emily heette en op wie ik onmiddellijk verliefd werd, me de beknopte cursus hoe berichten uit een geheime bergplaats in het centrum van Kiev op te pikken – in feite was het een stukje loszittend metselwerk in de muur van een oude sigarettenkiosk – waarvan ze een replica in de serre hadden gezet. En hoe ik het veiligheidssignaal moest lezen dat me zei dat ik het bericht kon ophalen – in dit geval

een stukje gerafeld groen lint dat om een reling was gebonden. En hoe ik naderhand een leeg pakje Russische sigaretten in een vuilnisbak bij een bushokje moest gooien om aan te geven dat ik het geheime bericht had opgehaald.

‘Zeg, Peter, en als je je Russische visum aanvraagt is het misschien beter om je Franse paspoort te gebruiken en niet je Britse exemplaar,’ opperde hij opgewekt, en herinnerde me eraan dat oom Markus een filiaal in Parijs bezat. ‘En à propos, handjes af van Emily,’ voegde hij eraan toe, voor het geval ik met andere gedachten speelde, wat ook zo was.

~~*

En dat was mijn eerste *run*, mijn eerste opdracht ooit voor wat ik later leerde kennen als het Circus, en mijn eerste beeld van mezelf als een geheime strijder naar het evenbeeld van mijn dode vader. De andere opdrachten die ik in de daaropvolgende paar jaren uitvoerde kan ik me niet meer voor de geest halen. Het waren er minstens een stuk of zes, naar Leningrad, Gdansk en Sofia, toen naar Leipzig en Dresden en allemaal, voor zover ik ooit heb geweten, weinig opzienbarend, als je het jezelf ervoor opladen en het naderhand weer ontladen buiten beschouwing laat.

Tijdens lange weekends in weer een ander landhuis met weer een andere prachtige tuin, voegde ik nieuwe kunstjes toe aan mijn repertoire, zoals achtervolgers spotten en in een menigte tegen vreemden aan lopen om hun steels iets in de hand te drukken. Ergens tussen deze fratsen door mocht ik, tijdens een ingetogen plechtigheid op een schuiladres in South Audley Street, mijn vaders onderscheidingen wegens moed in ontvangst nemen, één Franse en één Engelse, en ook de eervolle vermeldingen die ermee gepaard gingen. Waarom pas zo laat? had ik kunnen vragen. Maar tegen die tijd had ik geleerd dat niet te doen.

Pas toen ik Oost-Duitsland begon te bezoeken maakte de

bolle, gebrilde, voortdurend tobberige George Smiley zijn entree in mijn leven op een zondagmiddag in West Sussex, waar ik werd ondervraagd, niet meer door Jack, maar door een ruige kerel van ongeveer mijn leeftijd die Jim heette en van Tsjechische afkomst was, en wiens achternaam, toen hem eindelijk werd toegestaan er een te hebben, Prideaux bleek te zijn. Ik noem hem hier omdat hij later ook een belangrijke rol in mijn carrière zou spelen.

Smiley zei tijdens mijn verhoor maar weinig. Hij zat daar maar en luisterde en keek mij zo nu en dan uilachtig aan door zijn bril met zwaar montuur. Maar toen het voorbij was stelde hij een wandelingetje voor in de tuin waar geen einde aan leek te komen en waar nog een park aan vast zat. We spraken, gingen op een bankje zitten, wandelden, gingen weer zitten, en bleven maar praten. Mijn lieve moeder – leefde zij nog en maakte ze het goed? Ze maakt het prima, dank je, George. Tikkeltje daas, maar verder uitstekend. Dan mijn vader – had ik zijn medailles bewaard? Ik zei dat mijn moeder ze elke zondag oppoetste, wat waar was. Ik vertelde er niet bij dat ze ze mij wel eens opprikte en dan huilde. Maar in tegenstelling tot Jack vroeg hij me nooit naar mijn vriendinnetjes. Hij moet hebben gedacht dat die geen gevaar vormden zolang het er maar een hoop waren.

En als ik me nu dat gesprek weer voor de geest haal, denk ik onwillekeurig dat hij, bewust of onbewust, zichzelf aanbod als de vaderfiguur die hij later werd. Maar misschien was dat mijn idee en niet het zijne. Het feit blijft bestaan dat ik, toen hij de vraag eindelijk stelde, het gevoel had dat ik thuiskwam, ook al bevond mijn thuis zich aan de overkant van het Kanaal in Bretagne.

‘Weet je, we vroegen ons af,’ zei hij op dromerige toon, ‘of jij wel eens hebt overwogen om je op een meer reguliere basis bij ons aan te sluiten? Mensen die buiten voor ons hebben gewerkt passen niet altijd goed binnen. Maar in jouw geval denken we dat dat wel goed zit. We betalen niet veel en het gebeurt gere-

geld dat een loopbaan vroegtijdig beëindigd wordt. Maar naar ons gevoel is het een belangrijke baan, zolang je je maar bekommert om het doel en niet te veel om de middelen.'

2

Mijn boerderij in Les Deux Eglises bestaat uit één onopvallende, strakke negentiende-eeuwse granieten *manoir*, één bouwvallige schuur met een stenen kruis op de gevelspits, restanten van vestingwerken uit vergeten oorlogen, een antieke stenen waterput, die nu niet meer wordt gebruikt maar vroeger was gevorderd door verzetsstrijders om hun wapens te verbergen voor de nazibezetter, een al even antieke openlucht bakoven, een in onbruik geraakte ciderpers en vijftig hectares pover weiland dat omlaag glooit naar de steile rotskust en de zee. Het perceel is al vier generaties in het bezit van de familie. Ik ben de vijfde. Het is geen nobele en ook geen lucratieve aanwinst. Als ik uit het raam van mijn woonkamer naar rechts kijk, zie ik de knobbelige toren van een negentiende-eeuwse kerk; en links van mij een witte, opzichzelfstaande kapel met een strodak. Aan die twee bouwsels ontleent het dorp zijn naam. In Les Deux Eglises zijn we, net als in de rest van Bretagne, katholiek of we zijn niets. Ik ben niets.

Om onze boerderij vanuit de stad Lorient te bereiken, rijd je

eerst ongeveer een halfuur of zo over de zuidelijke kustweg die in de winter wordt geflankeerd door iele populieren en passeer je in westelijke richting de brokstukken van Hitlers Atlantikwall die, omdat ze niet verplaatsbaar zijn, inmiddels de status van een modern Stonehenge beginnen te verwerven. Na een kilometer of dertig dien je links van je uit te kijken naar een pizzeria met de gewichtige naam Odyssée en even daarna zie je rechts van je een stinkende uitdragerij waar een dronken landloper, die de totaal niet bij hem passende naam Honoré draagt, om wie ik van mijn moeder altijd met een wijde boog heen moest lopen, en die in de buurt bekendstaat als de gifkabouter, bric-à-brac, oude autobanden en mest verkoopt. Als je aankomt bij een verweerd bord waar *Delassus* op staat, de familienaam van mijn moeder, rijd je een hobbelig pad op, waarbij je hard remt als je over de kuilen in de weg rijdt of, als je monsieur Denis, de postbode bent, laveer je er in volle vaart behendig tussendoor: wat hij ook deze zondagochtend in het begin van de herfst deed, tot verantwoordiging van de kippen op het erf en de hooghartige onverschilligheid van Amoureuse, mijn dierbare Ierse setter, die het veel te druk had met het zorgen voor haar laatste worp om aandacht te schenken aan onbenullige menselijke zaken.

Wat mij betreft, zodra monsieur Denis – alias le Général, vanwege zijn grote lengte en zijn vermeende gelijkenis met president De Gaulle – zich uit zijn gele bestelwagen had gewrongen en de trap naar de voordeur begon op te lopen, wist ik in één oogopslag dat de brief die hij in zijn stakerige hand klemde afkomstig was van het Circus.

:

Aanvankelijk was ik niet gealarmeerd; louter licht geamuseerd. Sommige dingen bij de Britse Geheime Dienst veranderen nooit. Een daarvan is een obsessieve bezorgdheid waar het de keuze betreft van het briefpapier dat wordt gebruikt voor hun openbare correspondentie. Niet al te officieel of formeel:

dat zou te veel opvallen. Geen doorzichtige envelop, dus bij voorkeur gevoerd. Hagelwit zou te veel in het oog springen: gebruik een kleurtje, alleen niet te zoetig. Lichtblauw, zachtgrijs, die voldoen allebei. Deze was lichtgrijs.

Volgende vraag: typen we het adres of schrijven we het met de hand? Houd bij de beantwoording van die vraag altijd rekening met de behoeften van de man in het veld, in dit geval met mij: Peter Guillam, voormalig werknemer, aan de dijk gezet en blij toe. Al lange tijd bewoner van het Franse platteland. Bezoekt geen reünies van oudgedienden. Voor zover bekend geen levenspartner. Geniet een vol pensioen en heeft derhalve niets te verliezen. Conclusie: in een afgelegen Bretons gehucht waar vreemdelingen een zeldzaamheid zijn, zou een enigszins formeel aandoende grijze envelop met een getypt adres en een Britse postzegel erop, de plaatselijke voorhoofden kunnen doen fronsen, dus kies voor met de hand geschreven. En dan nu het lastigste punt. De Dienst, of hoe het Circus zichzelf tegenwoordig ook mag noemen, kan het niet laten om er een beveiligingskwalificatie aan toe te voegen, ook al is het maar *Persoonlijk*. Misschien *Particulier* eraan toegevoegd om het wat extra nadruk te geven? *Uitsluitend privé & persoonlijk gericht aan geadresseerde*? Dat ligt er te dik bovenop. Beperk je tot *Persoonlijk*. Of beter, in dit geval, *Personnel*.

1 Artillery Buildings
London, SE14

Beste Guillam,
We hebben elkaar niet eerder ontmoet, dus sta me toe mij voor te stellen. Ik ben manager business affairs bij uw oude firma, en verantwoordelijk voor zowel lopende als historische zaken. Een kwestie waarin u een aantal jaren geleden een belangrijke rol lijkt te hebben gespeeld heeft onverwacht de kop opgestoken, en er zit voor mij niets anders op dan u te verzoeken zo spoedig mogelijk naar

Londen te komen om ons te assisteren bij het voorbereiden van een antwoord.

Ik ben bevoegd uw reiskosten (economy-class) te vergoeden alsmede u een vergoeding te bieden van 130 pond per diem voor zolang als uw aanwezigheid is vereist.

Daar wij niet over een telefoonnummer van u schijnen te beschikken, kunt u te allen tijde op onze kosten Tania bellen op het bovenstaande nummer of, als u over e-mail beschikt, op het onderstaande mailadres. Zonder u overlast te willen bezorgen, moet ik er toch met klem op wijzen dat enige haast is geboden. Sta mij toe uw aandacht te vestigen op paragraaf 14 van uw ontslagovereenkomst.

Hoogachtend,

A. Butterfield

(van JA voor HD)

PS Wees zo goed uw paspoort mee te brengen wanneer u zich bij de receptie meldt. A.B.

Met ‘van JA voor HD’ wordt bedoeld *van Juridisch Adviseur voor Hoofd van Dienst*. ‘Paragraaf 14’ behelst de *levenslange verplichting op te komen draven wanneer het Circus dat nodig acht*. En met ‘sta mij toe uw aandacht te vestigen op’ wordt bedoeld *vergeet vooral niet wie uw pensioen betaalt*. En ik heb geen e-mail. En waarom zet hij geen datum op zijn brief: veiligheidsredenen?

Catherine is in de boomgaard met haar negenjarige dochter Isabelle en speelt daar met een paar gemene jonge geiten waarmee wij ons onlangs hebben laten opscheppen. Ze is een tengerere vrouw met een breed Bretons gezicht en langzame bruine ogen die je uitdrukkingloos observeren. Als ze haar armen spreidt, springen de geitjes erin en de kleine Isabelle, die zich op haar eigen manier vermaakt, slaat haar handjes ineen en draait op haar hielen rond van de binnenpretjes. Maar Catherine moet, hoewel ze gespierd is, er wel voor oppassen dat ze één geitje tegelijk opvangt, want als ze de kans krijgen

haar tegelijk te bespringen dan kunnen ze haar onderuit halen. Isabelle negeert me. Ze kan niet goed tegen oogcontact.

In het veld achter hen staat de dove Yves, die af en toe voor ons op het land werkt, diep voorovergebogen kolen te rooien. Met zijn rechterhand snijdt hij ze los van de stronk en met zijn linkerhand gooit hij ze op een kar, maar de hoek waarin hij gebogen staat verandert nooit. Hij wordt gadeslagen door een oud grijs paard dat Artemis heet, ook een van Catherines vondelingen. Een paar jaar geleden hebben we een losgebroken struisvogel onder onze hoede genomen die was ontsnapt van een naburige boerderij. Toen Catherine de boer waarschuwde, zei hij hou hem maar, hij is te oud. De struisvogel is uiteindelijk waardig heengegaan en heeft van ons een staatsbegrafenis gekregen.

‘Is er wat, Pierre?’ vraagt Catherine.

‘Ik moet voor een paar dagen weg, vrees ik,’ antwoord ik.

‘Naar Parijs?’ Catherine wil niet dat ik naar Parijs ga.

‘Naar Londen,’ antwoord ik. En omdat ik zelfs na mijn pensionering een voorwendsel nodig heb: ‘Er is iemand gestorven.’

‘Iemand van wie je houdt?’

‘Niet meer,’ antwoord ik met een stelligheid die me verbaast.

‘Dan is het niet belangrijk. Vertrek je vanavond?’

‘Morgen. Ik neem de vroege vlucht vanuit Rennes.’

Er is een tijd geweest dat het Circus maar met zijn vingers hoefde te knippen of ik snelde naar Rennes om in een vliegtuig te springen. Nu niet meer.

Je moet tot de spionnenstatus in het oude Circus zijn opgeklimmen om de afkeer te begrijpen die mij om vier uur de volgende middag bekreep, toen ik mijn taxi betaalde en het betonnen pad begon af te lopen naar het onthutsend opvallende nieuwe hoofdkantoor van de Dienst. Je zou mij moeten zijn geweest op het hoogtepunt van mijn spionnenleven, als ik

hondsmoe terugkeerde uit de een of andere godvergeten buitenpost van het imperium – hoogstwaarschijnlijk de Sovjet-Unie, of een lidstaat daarvan. Je bent met de bus rechtstreeks van London Airport gekomen en vervolgens met de metro naar Cambridge Circus gegaan. Het Productieteam staat klaar om je te ondervragen. Je loopt vijf smerige treden op naar de voordeur van het victoriaanse gedrocht dat wij afwisselend het HK, het Kantoor of gewoon het Circus noemen. En dan ben je thuis.

Vergeet de aanvaringen die je altijd hebt met Productie of Bevoorrading of Administratie. Dat is niet meer dan familiegekrakeel tussen het veld en het thuisfront. De portier in zijn hokje wenst je een goedemorgen met een veelbetekenend ‘welkom thuis, meneer Guillam’ en vraagt of je je koffer soms wilt afgeven. En jij zegt bedankt Mac, of Bill, of wie er die dag toevallig ook dienst heeft, en hem je pasje laten zien is niet nodig. Je glimlacht en je weet niet goed waarom. Tegenover je bevinden zich de drie gammele oude liften waaraan je al de pest hebt vanaf de dag dat je werd aangenomen – zij het dat twee ervan ergens boven vastzitten en de derde de privélift is van Control, dus laat dat maar gevoeglijk uit je hoofd. En bovendien raak je liever de weg kwijt in het labyrint van doorlopende en doodlopende gangen dat de materiële belichaming is van de wereld waarin je verkozen hebt te leven, met zijn wormstekige houten trappen, afgeschilferde brandblusapparaten, visoogspiegels en de stank van verschaalde sigarettenrook, Nescafé en deodorant.

En nu deze monstrositeit. Dit Welkom in Spionnenland aan de Theems.

Onder het toeziend oog van strenge mannen en vrouwen in trainingspakken maak ik mijn opwachting bij de door kogelvrij glas afgeschermde receptiebalie en kijk ik hoe mijn Britse paspoort door een metalen schuiflade wordt weggegrist. Het gezicht achter het glas is van een vrouw. De belachelijke klemtonen en de elektronische stem zijn van een typische ‘hardwerkende Engelsman’:

‘Wees zo vriendelijk *al* uw sleutels, mobiele telefoons, contactanten, *polshorloges*, schrijfwaren en alle *andere* metalen voorwerpen die u bij u mocht hebben *in* het bakje links *van* u te deponeren, het *witte* identificatieplaatje dat uw bakje aangeeft op te pakken, en dan met uw *schoenen* in de hand *door* de deur te lopen waarop Bezoekers staat.’

Mijn paspoort komt terug. Wanneer ik zoals opgedragen door loop word ik met een pingpongbatje gefouilleerd door een vrolijk meisje van een jaar of veertien en vervolgens bestraald in een rechtopstaande glazen doodskist. Na mijn schoenen weer te hebben aangetrokken en de veters te hebben gestrikt – wat om de een of andere reden een veel vernederender bezigheid is dan ze uit te trekken – word ik naar een lift zonder enige aanuiding vergezeld door voornoemd vrolijke meisje, dat me vraagt of ik een prettige dag heb gehad. Dat heb ik niet. Dankzij A. Butterfields brief heb ik slechter geslapen dan in de laatste tien jaar, maar dat kan ik haar evenmin vertellen. Ik ben iemand uit het veld, of dat was ik. Mijn natuurlijke habitat was spioneren in open ruimtes. Ik kom er op mijn zogeheten rijpe leeftijd achter dat zo’n onaangename brief uit het niets van het Circus in zijn nieuwe incarnatie, waarin mijn onmiddellijke aanwezigheid in Londen wordt geëist, me op een nachtelijke reis door mijn ziel stuurt.

We zijn aangekomen op wat naar mijn gevoel de bovenste verdieping is, hoewel niets dat aangeeft. In de wereld die ik ooit bewoonde, bevonden de grootste geheimen zich altijd op de bovenste verdieping. Mijn jeugdige begeleidster heeft een stel linten om haar nek hangen met elektronische pasjes eraan. Ze opent een deur waar niets op staat, ik ga naar binnen en ze doet hem achter me dicht. Ik probeer de deurknop. Er zit geen beweging in. Ik ben in mijn leven al een paar keer eerder opgesloten, maar altijd door de tegenstander. Er zijn geen ramen, alleen kinderlijke tekeningen van bloemen en huizen. Huisvlijt van A. Butterfields kroost? Of graffiti van vroegere gevangenen?

En waar is al dat lawaai gebleven? De stilte wordt erger hoe

langer ik luister. Geen vrolijk geratel van schrijfmachines, geen luid rinkelende telefoons die niet worden opgenomen, geen gammal dossierkarretje dat rammelend als een karretje van de melkboer over de kale gangvloer rolt, geen woedende mannenstem die brult *kappen met dat verdomde gefluit!* Ergens onderweg tussen Cambridge Circus en in het Embankment is er iets weggestorven en het is niet alleen het gepiep van de karretjes.

Ik plant mijn achterste op een stoel van staal en leer. Ik blader een groezelig nummer van *Private Eye* door en vraag me af wie van ons zijn gevoel voor humor kwijt is. Ik sta op, probeer nogmaals de deur en ga op een andere stoel zitten. Inmiddels denk ik dat A. Butterfield een diepgaande studie maakt van mijn lichaamstaal. Nou, als dat zo is, dan wens ik hem het beste, want tegen de tijd dat de deur openzwaait en een kwieke vrouw met kort haar van ergens in de veertig in een mantelpak binnenstormt en zonder een spoor van een accent zegt: ‘O. Hallo, Peter, geweldig. Ik ben Laura, wil je nu binnenkomen?’ moet ik in hoog tempo elke miskleun en ramp de revue hebben laten passeren waarbij ik in mijn meer dan een mensenleven lang gelegitimeerde achterbaksheid betrokken was.

We marcheren door een verlaten gang en betreden een wit, steriel kantoor met geblindeerde ramen. Een Engelse kostschooljongen van onbestemde leeftijd met een fris gezicht en een bril op en in een overhemd met bretels springt op vanachter een tafel en grijpt mijn hand.

‘*Peter!* Jeetje! Jij ziet er absoluut *patent* uit! *En* half zo oud als je bent! Goede reis gehad? Koffie? Thee? *Echt* niet? Heel fijn dat je bent gekomen. Een *reusachtige* steun. Heb je al kennisgemaakt met Laura? Natuurlijk heb je dat. Het spijt me véreselijk dat ik je daar heb moeten laten wachten. Een belletje van boven. Alles oké nu. Ga zitten.’

Dat alles met vertrouwelijk knijpen van de ogen voor extra intimiteit terwijl hij me voorgaat naar een soort strafbankje met armleuningen voor een langdurige zit. Dan neemt hij weer plaats aan de andere kant van de tafel, die vol ligt met oud uit-

ziende Circus-dossiers in de kleuren van alle landen. Dan plant hij zijn in overhemdsmouwen gestoken ellebogen ertussen waar ik ze niet kan zien en vouwt zijn handen als een kommetje onder zijn kin.

‘Ik ben *Bunny*, trouwens,’ verkondigt hij. ‘Verrekt stomme naam, maar hij volgt me al sinds mijn prilste jeugd en ik kom er niet van af. Waarschijnlijk de reden dat ik *hier* verzeild ben geraakt, bedenk ik opeens. Je kunt toch moeilijk door het Hooggerechtshof struinen terwijl iedereen die achter je aanholt “Bunny, Bunny”, roept, is het wel?’

Praat hij altijd zo? Is dit hoe de gemiddelde jurist van de Geheime Dienst van middelbare leeftijd tegenwoordig spreekt? Dan weer sappig, dan weer met één been in het verleden? Ik weet weinig af van het hedendaagse Engels, maar afgaande op Laura’s gezichtsuitdrukking als ze naast hem plaatsneemt is dat inderdaad het geval. Zittend is ze katachtig, klaar om haar klauwen uit te slaan. Zegelring aan de middelvinger van de rechterhand. Van haar vader? Of een geheim symbool van seksuele geaardheid? Ik was te lang weggeweest uit Engeland.

Loze prietpraat, aangevoerd door Bunny. Zijn kinderen zijn dol op Bretagne, het zijn allebei meisjes. Laura is wel eens naar Normandië geweest, maar niet naar Bretagne. Ze zegt niet met wie.

‘Maar jij bent in Bretagne geboren, Peter!’ brengt Bunny er plotseling plompverloren tegenin. ‘We zouden je Pierre moeten noemen!’

Peter is prima, zeg ik.

‘Dus waar we mee *zitten*, Peter, om het maar ronduit te zeggen, is echt een *juridische soep* waar we uit moeten zien te komen,’ vervolgt Bunny trager maar op luidere toon, nu hij mijn nieuwe gehoorapparaatjes tussen mijn witte lokken heeft zien uitsteken. ‘Het is nog geen *crisis*, maar het rommelt, en is naar ik vrees behoorlijk explosief. En we hebben je hulp broodnodig.’

Waarop ik antwoord dat ik maar al te graag bereid ben om

op alle mogelijke manieren te helpen, Bunny, en het is leuk om te weten dat je na al die jaren nog steeds van nut kunt zijn.

‘Het ligt voor de hand dat ik hier ben om de belangen van de *Dienst* te behartigen. Dat is mijn taak,’ vervolgt Bunny, alsof ik niets heb gezegd. ‘En *jij* bent hier als privépersoon, een oud-medewerker weliswaar, lang en gelukkig gepensioneerd, neem ik voetstoots aan, maar ik kan *niet* garanderen dat *jouw* belangen en *onze* belangen op alle punten met elkaar overeen zullen komen.’ Ogen tot spleetjes. Grimas. ‘Wat ik je bedoel te zeggen, Peter *is*: dat dit, hoewel we enorm veel respect hebben voor al het voortreffelijks dat je in voorbije tijden voor de *Dienst* hebt gedaan, wel de *Dienst is*. En *jij* bent *jij*, en ik ben een killer-jurist. Hoe gaat het met Catherine?’

‘Uitstekend, dank je. Waarom vraag je dat?’

Omdat ik geen melding van haar heb gemaakt. Om mij de stuipen op het lijf te jagen. Om me te laten weten dat het menens is. En dat de *Dienst* overal oren en ogen heeft.

‘We vroegen ons af of zij zou moeten worden toegevoegd aan de behoorlijk lange lijst van jouw geliefden,’ legt Bunny uit. ‘Dienstvoorschriften en van die dingen.’

‘Catherine is mijn pachtster. Ze is de dochter en kleindochter van vroegere pachters. Ik vind het prettig om daar te wonen en voor zover jullie dat iets aangaat, ik ben nog nooit met haar naar bed geweest en ik ben dat ook niet van plan. Is dat voldoende informatie?’

‘Uitstekend, dank je.’

Mijn eerste leugen, bekwaam opgedist. Nu snel een afleidingsmanoeuvre: ‘Zo te horen heb ik zelf een advocaat nodig,’ opper ik.

‘Dat is wat voorbarig en die kun je je niet veroorloven. Niet tegen de huidige prijzen. Volgens onze papieren was je eerst getrouwd en toen ongetrouwd. Zijn beide gegevens juist?’

‘Dat zijn ze.’

‘En dat alles binnen één kalenderjaar. Ik ben onder de indruk.’